

I.C.1. **DE NEDERZETTINGSNAMEN**

1.-Bruksken.

2.-Nerum.

3.-Aalsterbroek - Onderste Broek.

4.-Distelbroek.

5.-Ordingenbroek - Overste Broek.

6.-Lichtenberg.

7.-Terstok: a. Grauwendries.
 b. Natenbamp.

8.-Kortenbos: a. Nachtegaal.
 b. Wit Huis.

I.C.1. **DE NEDERZETTINGSNAMEN**

De legger uit de Franse tijd (1798) verdeelt de gemeente Brustem in de volgende vier secties:

- '*sectie van het norden: het truyerveld*'.
- '*sectie van het oosten: het rijckelveld*'.
- '*sectie van het suyden: het tommeveld*'.
- '*sectie van het westen: het vrancken*'.

Deze indeling is niet gebaseerd op wooneenheden, maar op landbouwterreinen.

Het moderne kadaster heeft deze indeling grotendeels overgenomen:

- sectie A: Sint Truydensveld.
- sectie B: Rijckelveld.
- sectie C: Tomveld.
- sectie D: Nerum.
- sectie E: Terstock (01).

In 1849 (02) en 1880 (03) werd enkel een onderscheid gemaakt tussen Brustem en Terstock.

In 1941, tijdens de Duitse bezetting, werden volgende nederzettingen onderscheiden: '*Bruxkens, Kortbosch, Lichtenberg, Nerum, Saffraanberg en Terstock*' (04).

1.-BRUKSKEN

- na 1300: ghelege es achter bruxken (05). CRB,2r^o.
 : item Johan der Volre...lants dat ghelege es achter
 Bruxke bij de Wijgart (05). CRB,2v^o.
1423 : gheleghe bij bruxken (01). Brustem Oorkonden nr.6.
1515 : te brucxke wert (01). Gicht 44, folio 69.
1577 : in vrancrijck niet verre van bruxken (01). G.49, f.72. 1597
 : geleghen tot bruxken (01). G.50, f.35.
1624 : den wech naer bruxken daer deur gaende (06).
1630 : item nogh een ghelegen achter bruxken (07).
1654 : huys gelegen te bruxken (01). G.55, f.166.
1670 : woonachtich opt bruxken (01). G.58, f.177.
1694 : huijs gelegen tot bruxken op die catsije (01). G.60, f.15
1731 : huijs gelegen tot bruxken op die catsije (01). G.63, f.4

- 1840 : Bruxkens (Bevolkingsregister 1840-1856).
 1844 : Bruxken (01) kadaster.

Deze kleine nederzetting telde in 1846 een achttal huizen en heeft haar naam ontleend aan een brug over de Melsterbeek bij de Romeinseweg. De schrijfwijze Bruxken i.p.v. Brugsken wijst op verscherping van g tot k. In het dialect spreekt men over een '*bruk*', vandaar ook Bruksken.

2.- NERUM

- na 1300: gelegen op de Erpestrate int Brustems gerichte boven Neerhem (05). CRB, 6v^o.
 1422 : op huys ende hoff met allen synder toebehoirten gelegen te neerhem in een stege (06). nr.28.
 1492 : opdie straet daermen uut Neerhim Sintrudenweert gheet (08).
 1542 : tot neerhem (01). G.46, f.49v^o.
 1570 : tot neerhem (01). G.45, f.34.
 1600 : tot nerim (01). G.50, f.96.
 1624 : tuschen neerhem en bruxken (06). nr.21.
 1696 : tot nerum (01). G.60, f.34.
 1789 : tot nerim (01). G.67, f.72.
 1791 : tot nerum (01). G.67, f.119.
 1840 : nerum en nerim (Bevolkingsregister 1840.)
 1844 : nerem (01) kadaster.

Zoals Brustem, eveneens een heemnaam: samenstelling van neer = 'laag gelegen' en heem = 'woning, nederzetting'. Het gehucht is lager gelegen dan het aangrenzende Aalst. In 1846 stonden er 16 woningen.

Er zijn talrijke Nerums of Nerems in de buurt o.a. bij Tongeren, Borgloon en Montenaken(09).

3.- AALSTERBROEK - ONDERSTE BROEK

- na 1300: 16 roeden lans gheleghen ob Alssterbroeck (05). CRB, 15v^o.
 : taelste broecke wert (05). CRB, 12r^o.
 1514 : dat aelst broek (01). G.39.
 1521 : dat aelst broeck (01). G.44, f.183.
 1716 : het aelsterenbrouck (01). G.62, F.65v^o.
 1734 : ses roijen lants gelegen op het aelster brouck, reg. het brouck naer aelst (01). G.63, f.130.
 1761 : het aelster broeck (01). G.64, f.36v^o.

1793 : thien roeden lands gelegen in het aelster broek (01).
G.68, f.10.

Het Aalsterbroek ligt tegen de nederzetting Nerum. Het eerste lid duidt op de grensligging met Aalst. Het is een hooilandgebied of ontwaterd moeras, waarvan de naam blijkbaar ook op aangrenzende landerijen kon overgaan.

Aalsterbroek is identiek met Onderste Broek (= gelegen in de richting van het Onderste Dorp) en in tegenstelling met Overste Broek (richting Ordingen).

na 1300: op dat onderste broeck, regenote de Rijckelstrate,
tsege dat Stechsken over achter de Houtstrete (05).

1579 : ontrent den onderste molen opt onderste broeck (01).
G.49, f.27.

1703 : eenen bamp op het onderste broeck (01). G.61, f.161.

1768 : huys gelegen op het onderste broeck (01). G.64, f.192.

4.- DISTELBROEK

1467: zij verspreidden zich in de parochie Brustem in een moeras genaamd Distelbroek, in de weiden en tuinen naar de kant van Ordingen(Jan van Brustem over de slag van Brustem).

1519: ene hoff gelegen bij dat diestelbroek (01). G.44, f.139.

1540: XXIJ royen lantz tusschen t'distelbroeck ende ordinghen en dat payken dat van sintruyden coemp en gaet te loon oft ordinghen wert, gaet er deur (06).

1545: dat dystelbroeck (01). G.46, f.202.

1598: huys geleghen opt diestelbroeck (01). G.50, f.49v°.

1605: opt distelbroeck (01). G.50, f.170.

1653: winninghe geleeghen opt distelbroick(01). G.55, f.134v°.

1654: het gemeijn broeck geheeten het distelbroeck (01). G.55, f.4.

1732: huys, hoff ende aenhanck gelegen op het distelbroeck (01). G.63, f.60.

1798: gerardus schoofs op het distelbroek: paenhuys, huys, moeshof, bloc, boomgaard (01). G.156, f.65.

1840: Tisselbroek (Bevolkingsregister 1840-1856).

1844: Distelbroek (01) kadaster.

Het Distelbroek is een kleine nederzetting rond de boerderij van Gerard Schoofs, gelegen tegen een broek (moeras, secundair hooiland), in de kruising van de Tongersesteenweg met de Melsterbeek. Daar zouden de laatste gevechten tijdens de slag van Brustem op 28 oktober 1467 plaatsgehad hebben.

Het eerste lid wijst op de begroeiing met de distel (01). Het tweede lid duidt op een moeras, een beemd of hooiland. Het Distelbroek was een gemeentebroek.

Er is een Distelbroeksteeg, die op sommige kaarten de Distel-

beeksteeg genoemd wordt. Deze steeg is de verlenging van de Tomstraat naar de Melsterbeek toe.

5.- ORDINGENBROEK - OVERSTE BROEK

- 14e eeuw: ghelegen inde Brustembempde (05). CRB,1r°.
: die gheleghen sijn biden Bruel inde Brustembende, regenote de beke voer thooft (05). CRB,2v°.
1429 : in dy bruystem beemde (01).
1599 : eenen bambt geleeghen op die meulenbeek regenoet tgemeyn broeck geheeten het ordingschen broek oft bruysthemer beemden (01). G.50, f.89.
1662 : het broeck genaemt brusthem broeck(01). G.57, f.86v°.
1697 : die keel bempden gelegen int bruesthem broeck (01). G.61, f.3
1763 : het ordingen broeck (01). G.64, f.73.

Boven het Distelbroek ligt het Ordingenbroek (grensligging met de buurgemeente Ordingen). Een synoniem is Brustembroek of -beemden. Dat was gemeenschappelijk weiland.

Het gehele hooilandgebied boven het Overste Dorp is het Overste Broek. (Achterste Broek) d.i. het depressiegebied achter het Overste Dorp (richting Ordingen).

- 14e eeuw: op dat Overste Broek. (05) CRB,1v°.
1513 : aen dat overste broek (01). G.44, f.28v°.
1515 : huys gelegen aen dat overste bro (01). G.44, f.64v°.
1520 : huys gelegen op dat overste brock (01). G.44, f.173.
1551 : huys gelegen opt overste broeck (01). G.47, f.68v°.
1573 : huys gelegen opt overste broeck (01). G.49, f.20v°.

Een gedeelte van het Overste Broek werd ook Groenendael genoemd. Daar lag dan ook de Groenstraat.

6.- LICHTENBERG

- 1721: het huijs genaemt lichtenberg gelegen op die nieuwe catzije toibehoirende otto engelbos (01). G.80, f.6.
1738: aen het huijs genaemt lichtenberg toebehoorende otto engelbosch gelegen op die aude catsije leijdende van St Truijden naer luijck (10).
1762: het huijs genaemt lichtenberg (01). G.64, f.49.
1791: huijs, hof, wijde ende appenditie op die catzije genaemt lichtenberg (01). G.67, f.123.
1844: lichtenberg(01). kadaster.

Aanvankelijk wellicht een geïsoleerde winning, Einzelhof, en in 1845 een viertal woningen op de grens met St-Truiden aan de Luikersteenweg, die pas aangelegd werd na 1715.

Het eerste lid is het adjectief '*licht*' = helder, licht, dit is met weinig begroeiing (11).

In augustus 1914 werden daar tegen de schuur van de familie Cle-rinx vier meegesleurde mannen uit Heers neergekogeld door Duitse soldaten. Nadien werden ze in de mestkuil gegooïd.

7.- TERSTOK

14e eeuw: Item Peter Flipts van Elsbrueck, 1 lut. van 0,5 bonre lants dat ghelegen es Ter Stockt bij dat clooster van Zepperen bamt, regenoten de Keppe (05). CRB,8.

14e eeuw: a. Dat ghelegen es ter Stocht, regenote Peeter Philips van Elsbruch, ende der Bogarden van Sepperen bamt ende die Keppe (05). CRB,12v°.

b. Johannes van der Stocht (05). CRB,12v°.

c. Thijs van der Stocht (05). CRB,13.

1399 : Jan van der Stockt erkent voor het laathof van de abdis van Petersem te Brustem dat hij aan de abdij van St-Truiden een jaarlijkse rente moet betalen voor zijn erfgoed (12).

1405 : robijn van der stocht (01).

1514 : van ene bampde gelegen ter stockt (01). G.44, f.52.

1521 : bampst gelegen ter stoeck (01). G.44, f.201.

1545 : som lant som bampst gelegen ter stockt (01). G.46, f.185v°.

1604 : huys geleegeen ter stock (01). G.50, f.151v°.

1662 : gelegen ter stocke (01). G.57, f.52.

1662 : bempt gelegen op die stock (01). G.57, f.60.

1796 : weijde gelegen ter stock (01). G.69, f.10.

1844 : terstok (01) (kadaster).

Stok is ook het eerste lid van nederzettingsnamen als Stokkem en Stokrooi en betekent letterlijk 'boomstronk' (overgebleven na een rooïing).

De oudste vormen wijzen op een collectiefvorm '*stokt*' = bos van hoogstammig hout. In Terstok(t) is '*ter*' met het grondwoord tot een eigenaamsfossiel vergroeïd en vervult geen enkele functie meer. Daar stok mannelijk is, zouden we eerder een vorm als Tenstok verwachten. Maar Terstok is waarschijnlijk analoog naar de talrijke namen van het type Terbiest, Terdonk, Tervant, Terbeek, enz.

Op Terstok liggen enkele grote boerderijen:

a. Grauwendries

1396: op 19 juni staan de natuurlijke kinderen van Ard Bolle vanden Grauwendrijessche aan hun broer en wettelijk kind, Dangel vanden Grauwendrijessche, schepen van Sint-Truiden, een bos af, dat hun vader nagelaten had. Daarna verkoopt Dangel het bos aan de Kommanderij van de Duitse Orde te Bernissem (12).

1720: het goet genaemt den grauwendries gelegen onder Brusthem en Zepperen (01). G.62, f.130.

1779: seker huys, stallinge ende schuere genaemt de grouwen dries (01). G.66, f.30.

1817: Jean Claes van Grauwendries (cijnskiesrecht).

1845: grauwendrisch (01).

Is grauw hier grijs(achtig), zinspelend op de minder goede bodemgesteldheid? Het staat hier in verbinding met dries, dat de betekenis kan hebben van onbebouwd land (01).

b. Natenbamp

14e eeuw: biden Naten Bamde, tussen den Nachtegale ende Natebem onder Brustem (05). CRB,12v°.

14e eeuw: die ligghen biden Corten Bosch, regenote den guede vande Natebamde (13) ende nachtegale (05). CRB,13v°.

1491 : Presentibus Heer art greven, augustijn vanden natenbamp ende henricus van ham (6)-2-blz.318.

1798 : Natebampt winnige bestaende in bebouwing, moeshof, vijvers, weyden (01). G.156, f.121.

1822 : Peter Jan Claes, zoon van Gerard Natebamp.

1845 : naten bamp (01).

Letterlijk: natte 'laag gelegen, moerassige' bamp of hooiland.

De kapel van Natebamp werd overgebracht naar het provinciaal domein Bokrijk en doet er dienst als dorpskerk van het Haspengouwse dorp.

Volgende bosnamen treffen we aan tussen Terstok en Kortebos:

1.-Grauwendriesbosch: 6ha 77a 50ca.

Het behoort bij het goed Grauwendries.

2.-Vanstraelenbosch: 1ha 32a 70ca.

Een eigendom van Peter Vanstraelen uit St-Truiden.

3.-Bogardenbosch: 2ha 57a.

Een gewezen bezit van het Bogaardenklooster te Zepperen.

4.-Dornebosch: 4ha 40a 60ca.

Dit haagdoornbos was in 1845 nog in het bezit van het Gasthuis van St-Truiden Het werd ook 'den gasthuys bosch' genoemd

in 1615 (G.51, f.139).

5.-Hulkensbosch: 2ha 70a 20ca.

6.-Hornebosch: 9ha 64a.

Horne is een plaatsnaam onder Vechmaal (14). Een eigendom van de familie de Menten de Horne.

7.-Terbeeks bosch: 13ha 20a.

Gewezen eigendom van de cisterciënserinnenabdij van Terbeek (Metsteren) die bestond tussen 1221 en 1798.

8.-Bernissembosch: 19ha 50a 30ca.

Vroegere eigendom van de Kommanderij van Bernissem, een afdeling van de Duitse Orde. Dit bos was tot 1386 gedeeltematig in het bezit van Heinrich van Diepenbeek, heer van Brustem, +1395. Een ander deel was afkomstig van Ard Bolle vanden Grauwendrijessche, wiens zoon Dangel het in 1396 verkocht.

9.-Cluijsbosch: 15 bonderen.

Dit bos lag dicht bij de grens met Alken.

8.- KORTENBOS

14e eeuw: biden Corten Bosch, regenote den guede vande Nate bamde ende Nachtegale (05). CRB,13v^o.

1662 : die goederen vanden nachtegael inden cortenbosch gelegen (01). G.57, f.1

1798 : heer guilliam moermans op kortenbosch (01). G.156, f.47.

1845 : kortenbosch (01).

'Kort' = laagstammig bos (in tegenstelling met Terstok).

Heel het gebied was zeer bosrijk. Kortenbos lag tegen de grens met Kozen.

Op Kortenbos liggen:

a. Nachtegaal

14e eeuw: biden Naten Bamde tuscen den Nachtegale ende Naten bemde onder Brustem (05). CRB,12v^o.

14e eeuw: regenote den guede vande Natebamde ende Nachtegale (05). CRB,13v^o.

1421 : vijftien roeden bosch niet verre vander nachteghalen (01).

1513 : van ene bossche gelegen boven den nachtegaelle (01). G.44, f.24.

1516 : ene boss gelegen byden nachtegaelen (01). G.44, f.98 1599 : eenen boss geleegen te nachtegael (01). G.50, f.82.

1611 : winhoff genaempt dye winnige offt pachthoeffve van nachtegael (01). G.51, f.11.

1662 : die goederen vanden nachtegael inden cortenbosch gelegen (01). G.57, f.1.

1845 : nachtegael (01).

Nachtegaal is vaak als huis-, maar ook als veldnaam, vooral ter aanduiding van bossen, genoemd naar de bekende vogel. Nachtegaal betekent letterlijk nachtzangster: een samenstelling van nacht + een afleiding van het Germaans werkwoord galan of zingen (01).

Het domein van de '*Nachtegael*' was een heergeweerleen, eigendom van de abdij van Averbode en verpacht aan verschillende heren.

b. Wit huis

1845 : Wit huis, een kleine hoeve, in 1845 van Hendr. Lowet. Wit heeft hier de betekenis van witgekalkt (01).

C.1. De nederzettingsnamen

Bronnen.

- 01.-J.Molemans.-'Brustem toponymisch doorgelicht', in OLVL., jrg.30, 1975, blz.335-357.
- 02.-Statistique de la Belgique-Population-Récensement général 15.10.1846. Gepubliceerd door het Min. van Binnenlandse Zaken, Brussel, 1849, blz.133.
- 03.-R.A.H.-Provinciaal Bestuur van Limburg, 04 juni 1880.
- 04.-Prov. Best. Limburg.-1e afd. nr. 0104:gehuchten in Limburg
- 05.-E.Houtman en J.Molemans.-'Cijnsregister van het Bruyninxhof te Brustem.(1300)', in OLVL., jrg.30, 1975,blz.249-282
- 06.-H.Kesters.-'Over cijns, landpacht en erfrente in de 15de-16de eeuw te Brustem, Aalst en Ordingen', in OLVL.,jrg.30, 1975, blz.318-334.
- 07.-Schepenboek Aalst nr.3, blz.135v° in L'Ancien Pays de Looz, jrg.12, 1908, nr.9-10, blz.48.
- 08.-Frans De Ridder.-'Twee oude zegels', in L'Ancien Pays de Looz, jrg.10, 1906, blz.53.
- 09.-August Kempeneers.-'De oude vrijheid Montenaken', deel I,25
- 10.-Afbakening van de grenzen St-Truiden en Brustem in 1738.
- 11.-M.Gysseling.-'Toponymisch woordenboek van België', (voor 1226), deel I en II, Tongeren, 1960, blz.199.
- 12.-Joseph Moors.-'De oorkondentaal in Belgisch-Limburg van circa 1350 tot 1400'.
- 13.-Den guede van Natebamde: bedoeld zijn goederen van de kapel van Natenbampt, reeds vermeld in 1480 en later ingelijfd in het Bogaardenklooster van Zepperen.
Deze kapel,hersteld in 1736, staat in Bokrijk.
- 14.-E.Urix en J.Paquay.-'Zuidlimburgse plaatsnamen', in Toponymica IV, Leuven-Brussel, 1931, blz.80.